

เรื่องเครื่องทอ ๗ ประการ

เรื่องทำสวนดอกไม้ เรื่องการทำไร่

นายเนื่อง จงโยธา

พิมพ์จากไม้กรรณ

630.4

ร ๖๖ ๖

รับบริจาค (โต เพ็ชรศิริ)

เจริญ สัมมอัย จังหวัดนครนายก

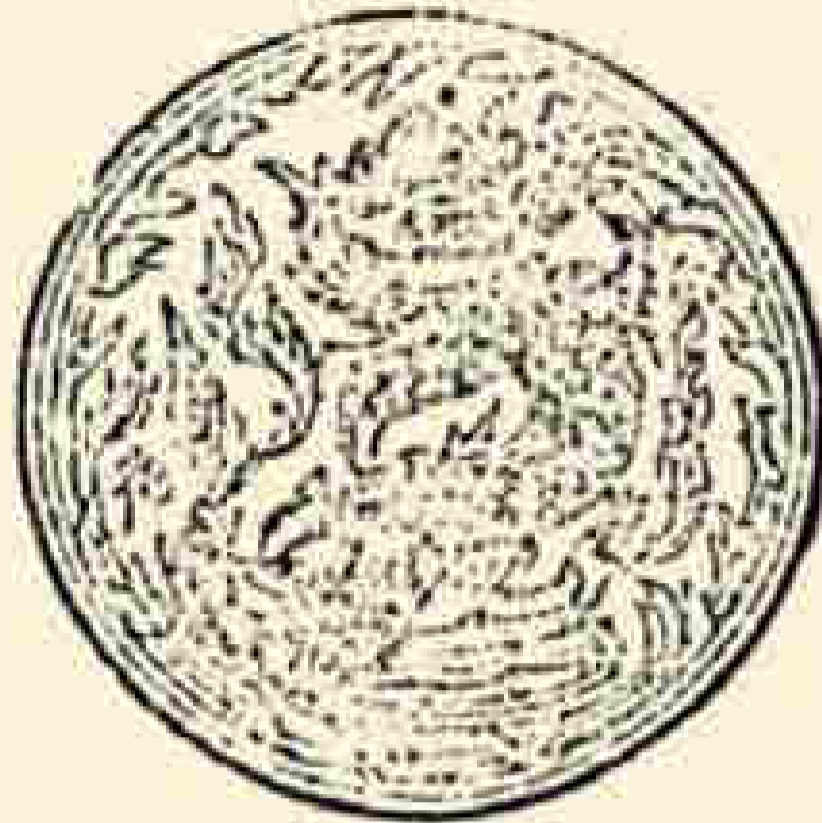
วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๕

โรงพิมพ์สุโขทัย

30

630.4

8225

เรื่องเครื่องหอม ๗ ประการ

เรื่องทำสวนดอกไม้ เรื่องการทำไร่

ฉวัก สัมขอยังทวคณครนายก

วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

โรงพิมพ์ลหุไทย

คำนำ

ในการปลงศพ หลวงศรีบริบาล (โต เพ็ชรศิริ)
ณวัดสัมมชโย จังหวัดนครนายก วันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ.
๒๔๗๕ นี้ นายเนื่อง จงโยธา ไคร้ระพิมพ์หนังสือแกวสัถ
เรื่อง ๓ ได้มาทรวงหนังสือที่ราชบัณฑิตยสภาพบเรื่อง
เครื่องหอม ๗ ประการ เรื่องทำสวนดอกไม้และเรื่องกาง
ทำไว้ในหนังสือวิธานวิเศษ ก็ชอบใจ จึงขออนุญาต
พิมพ์แจกในงานนี้ ราชบัณฑิตยสภาเห็นว่าเรื่องทั้ง ๓ นี้
เป็นหนังสือเก่า พิมพ์มานานถึง ๕๐ ปีแล้ว ถ้าพิมพ์ชน
อีกก็จะเป็นประโยชน์ในทางวรรณคดี จึงอนุญาตให้พิมพ์
ตามความประสงค์

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๓๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕

สารบัญ

เรื่องเครื่องหอม ๗ ประการ

หน้า ๓

เรื่องทำสวนดอกไม้

„ ๒๒

เรื่องการทำไร่

„ ๓๔

เครื่องหอม ๗ ประการ

บัดนี้ จะพรรณนาถึงคุณแห่งเครื่องหอม ซึ่งเป็นของ
บุคคลพึงยินดีสำหรับประกอบน้ำใจให้ชื่นบาน และเป็น
ยาแก้โรคได้บ้าง ก็เหตุที่จะพรรณานี้ ถ้าจะอธิบาย
เป็นตำราของประเทศเรานี้ ก็หาได้ความว่าเครื่องหอม
คือสิ่งใดซึ่งเป็นต้นเหตุกระทำให้เกิดผลคือหอมไม่ ถ้า
จะว่าให้เป็นตำราทั้งไทยและต่างประเทศ ๒ ฉะนั้นให้ สัน
เข็งก็ยืดยาวไป จะกล่าวในทีเฉพาะเท่านั้นให้ยกลงไม่ได้
เพราะเป็นวิสัยของคนซึ่งมีฝีมือชำนาญ อาศัยด้วยความ
ศึกษาค้นเคยปนปรุง จะเขาเป็นส่วนลัดแน่นอนไม่ได้
บางคนก็ทำอย่างนั้นอย่างนี้ จะเก็บเป็นแบบแผนแล้วก็จะ
ไม่น้อยกว่าตำรายา แมถถึงกระนั้นก็คงยังหาสันเข็งไม่
จำเป็นต้องคัดออกกล่าวแต่ใจความ ประสงค์แต่ต้นเหตุ
ของเครื่องหอม ถ้าจะเวียนต่อไปก็ต้องศึกษาที่ผู้ทำจึง
จะรู้ได้ง่ายกว่าที่จะเวียนอ่านตำรา

จะว่าด้วยเครื่องหอมคือ กลิ่นหอม ถ้าจะว่าด้วยคำ
ว่ากลิ่นสิ่งเคี้ยว ก็แบ่งได้ ๓ อย่าง อย่างหนึ่งคือกลิ่น
หอมแท้ อย่างหนึ่งกลิ่นหอมเจือเหม็น อย่างหนึ่งกลิ่น
เหม็น ก็แต่ในทันทีไม่ต้องกล่าวถึงเหม็นที่เป็นของทรงกัน
ข้ามกับหอม จะต้องยกแต่หอมขึ้นว่าอย่างเคี้ยวเพราะ
ธรรมดามนุษย์นิยมในของหอมด้วยกันทั่วไป ผิดกับ
สัตว์เคี้ยวหญ้าอย่างที่ชอบกลิ่น เหม็นกลายเป็นของ
ดีของหอมตามนิสัยแห่งสัตว์นั้น มีหนอนและสุกรเป็น
ต้น เมื่อสัตว์รองก็เห็นว่ายอมเป็นเพราะความนิยมในรส
กลิ่นต่างกัน เหม็นกับทารกเมื่อยังมีใครรู้จักนิยมในกลิ่น
หอมและกลิ่นเหม็น ก็อาจยึดถือทั้งของสะอาดและของ
โสโครกได้ เพราะกลิ่นเหม็นและหอมนี้ จะว่าหอมหรือ
เหม็นก็ตามแต่อยู่ตามที่ถือเอากลิ่นอย่างนั้นว่าเป็นของ
หอมและกลิ่นอันนั้นว่าเหม็น

อันกลิ่นหอมซึ่งมนุษย์นิยมกันโดยมากนั้น มีกลิ่น
หอมเพราะธาตุคันธรสอันเกิดอยู่ในของเหล่านั้น ก็ของ
อัน ธาตุ คันธรส จะ เกิด ชุ่ม ซาบ อยู่ ให้มีกลิ่น หอม ได้

๑. เพราะเหตุของจำพวกหนึ่ง ซึ่งแย่งออกไป ๒ จำพวก
 ที่ ๑ คือ กลิ่นหอมเกิดขึ้นในสรรพดอกไม้ อย่างที่ ๒
 คือ กลิ่นหอมเกิดขึ้นจากผลไม้ต่าง ๆ อย่างที่ ๓ คือ
 กลิ่นหอมเกิดแต่ผักหญ้าทั้งปวงและใบไม้อย่างหนึ่ง ที่ ๔
 คือ กลิ่นหอมเกิดด้วยมันส์त्वเคี้ยวรสอย่างหนึ่ง ที่ ๕
 คือ กลิ่นหอมเกิดจาก แก่นไม้รากไม้ เปลือกไม้ อย่าง หนึ่ง
 ที่ ๖ คือ กลิ่นหอมเกิดแต่เมล็ดต่าง ๆ ซึ่งเป็นพืชคาม
 อย่างหนึ่ง ที่ ๗ คือ กลิ่นหอมเกิดแต่ยางไม้ต่าง ๆ อย่าง
 หนึ่ง กลิ่นคันธรสที่ว่ามีมานเป็นกลิ่นหอมแท้ ก็และกลิ่นหอม
 ที่เจือเหม็นนั้น เกิดขึ้นจากธาตุซึ่งกล่าวมาแล้วนั้นและ
 เกิดที่อื่นได้บ้าง เช่นกับกายอลิกเฮซิคและลมแคชหรือ
 น้ำมันดินกลิ่นดินเผาไฟเป็นต้น ของเหล่านี้ก็นับว่าเป็นของ
 หอมเจือเหม็น บางคนที่มีไคชอบกลิ่นเช่นนั้นกว่าเหม็น
 ที่เคี้ยว ไม่มีกลิ่นหอมอยู่ในส่วนนั้นเลย ก็ที่เรียกว่า
 กลิ่นเหม็นแท้ คือศพและของโสโครกที่มนุษย์ถือกันว่า
 เหม็นทั้งโลก จึงได้แย่งเป็น ๓ อย่างเช่นกล่าวมาแล้วนั้น

ตามอรรถาธิบายแห่งมนุษย์ที่มาก ๆ ทั่วกันเห็นว่าหอมหรือ
 เหม็นเป็นแน่แล้ว ก็ของหอม ๘ จำพวกนั้นจำจะต้องแยก
 ออกให้เข้าใจชัดเจนและอธิบายออกไปตามควรกับของที่
 เป็นประโยชน์และประหลาดต่าง ๆ และมีราคามาก ของ
 หอมนั้นทำขึ้นไว้อย่าง เป็นมาเองไม่ต้องทำก็มีเช่นกับ
 กัดกลั่นหอมจากดอกไม้เป็นน้ำมันใส ย่างเป็น อย่างไม่ย่าง
 ก็ของหอมที่เป็นน้ำหรือของหอมที่เป็นน้ำมันใส

ที่ ๓ กลั่นหอมเกิดจากสรรพดอกไม้มันซึ่งมีคันธรส
 อันละเอียด ซึ่งเรียกกันว่า Essential Oil หรือ น้ำมันใส
 น้ำมันใส ๆ ชนิดที่คล้ายคลึงกันกับน้ำเหล้า Alcohol
 ออลกอฮอล์ ดอกไม้หมื่นคือดอกพุทธรักษา มลิวัลย์ ดอก
 แก้วและอื่น ๆ ซึ่งมักกลั่นหอมเย็นและอ่อน น้ำมันใส
 คือ Essent Oil ซึ่งซึมซาบอยู่ในเกษรน้อย ถ้า
 จะคัดกลั่นหอมหรือน้ำมันลงในเหล้าแอลกอฮอล์หรือจะเคี่ยว
 ฝนกับน้ำหรือกลั่นด้วยเครื่องกลั่นหรือจะลงในน้ำมัน
 อื่นอันอันเกิดจากไม้ไผ่ กลั่นอันพิเศษก็จะเสียไปด้วยไอน้ำ

เนยนั้น ก็ละลายออกปนกันก็ยเหลวออกกอล ซอๆ เขา
ที่อย่างก็ปราศจากกลิ่นเหม็น น้ำเอี๊ยะเซนต์นี่เป็นน้ำ
อย่างเกี่ยวกันกับน้ำเหลวออกกอลซอ หรือน้ำที่ใส ๆ
บริสุทธิ์

ถ้าจะทำเป็นน้ำมันหอม ก็อาศัยเอาน้ำมันอื่น ๆ
ที่ปราศจากกลิ่นเหม็น เช่นกับน้ำมันมะพร้าวที่เขียวใหม่ๆ
เอาน้ำมันอย่างนี้ชุบผ้าขาวเนื้อคหหรือทาสีวาล์วแต่พอชุ่มแล้ว
ชิงในกรอขมิ้นเช่นกับขิงสะเค็ง แล้วชอนกันจนเช่นกับทว่า
มาแล้ว ทั่วขมิ้นหรือผ้าหอมหรือผ้าขมิ้นขิงขมิ้นด้วยคอก
ไม้ แต่ต้องใช้คอกไม้อย่างเดียวกัน จะใช้หลายอย่าง
ไม่ได้ กลิ่นหอมจะลอคผ้าไปปนกัน ไม่เหมือนกับขมิ้นไซ
เนย เพราะ ขมิ้นไซเนย กรอขมิ้นสำหรับ ขมิ้นเป็น กะจก
กลืนจริงลอคไปหากันไม่ได้ ที่ทำน้ำมันนี้เขาผ้าชุบน้ำมัน
แทนกะจกกลืนจริงลอคไปปนกันได้ และในระวางผ้า
ผืนต่อผืน ใสคอกไม้ทุกชั้น ต้องเปลี่ยนบ่อยไปกว่าจะสิ้น
คราวคอกไม้ แล้วต้องเอาน้ำเข้าคอกด้วยเครื่องอีก และ

ทำอย่างไทย ๆ สกักเอาน้ำมันเช่นกับสกักน้ำมันงาก็ได้
น้ำมันซึ่งซึมอยู่ในผ้าไหมลอกจากมีกลิ่นหอม เป็นดอกไม้
อันนั้น ตัวอย่างเช่นน้ำมันพุทธรักษาที่มีชายที่หลวงปฏิบัติ
ราชประสงค์นั้นแหละเขาทำอย่างนี้ ดอกไม้ดอกพวกหนึ่ง
ที่อรสซึมซาบอยู่ในกลีบและเกสรมีน้ำมันชั้น ๆ ปรนอยู่
กับเชื้อเซนต์ ดอกไม้ชนิดนี้มักหอมกลิ่นกล่าเจือกกลิ่น
ร้อนเช่นกับดอกกุหลาบดอกกระดังงาดอกตำเจือก แต่ยังมี
ผิดกันบ้าง มีน้ำมันมากบ้างน้อยบ้าง ดอกไม้จำพวกนี้
กลั่นเป็นน้ำมันแท้ได้ และเจียวลงในน้ำมันไม่ต้องอบ
เหมือนแต่ก่อนก็ได้ กลิ่นก็ไม่สูญหายไปนัก แต่ดอก
กุหลาบนี้ไม่เห็นใครกลั่นน้ำมันในเมืองไทยได้เลย ได้
ทราบแต่ว่าน้ำมันกุหลาบนี้ทำที่ประเทศเปอร์เซีย และ
อินเดีย เคอร์ก็ ยุโรปเท่านั้น ดอกกุหลาบนี้มีหลายอย่าง
ไม่ทราบว่าดอกกุหลาบชนิดใดบ้าง ที่กลั่นน้ำมันได้ ทราบ
แต่ว่าดอกกุหลาบเก็บมากลั่นน้ำมันนี้ ปลีกเอาแต่กลีบ
และเกสรน้ำหนักประมาณ ๕๐๐๐ ปอนด์ กลั่นไก่อ้น

มันปอนด์หนึ่ง น้ำกลั่นที่คั้นน้ำมันเสียแล้ว ใ้ใช้ คือ น้ำ
 คอกไม้เทศ นอกจากนั้นเช่นกล้วยคอกกระตังจากคอกลาว
 เจียกเป็นต้น คอกไม้ย่อยกลั่นน้ำมันใ้มาก ประเทศ
 เรจเคยทำกันใ้ไม่เหมือนคอกกหลาย เห็นจะเป็นใ้้วย
 ไม้คอกกหลายน้อย ไม่พอกใ้ที่จะกลั่นน้ำมันใ้ น้ำมัน
 หอมซึ่งเกิดจากคอกไม้ต่าง ๆ ซึ่งว่ามาแล้วนเป็นของมีรา
 คาใ้กันเกือบทั่วทุกประเทศเป็นสินค้าราคาสูง และขาย
 แพงกว่าเครื่องหอมอื่น ๆ ในประเทศเราใ้ใช้น้ำมันเหล้า
 ใ้ใ้ผสมข้าง เจียปนกับเครื่องหอมอื่น ๆ คือ ขี้วัวและ
 น้ำมันปรุ้งน้ำออยปรุ้งเป็นต้น และเครื่องที่ทานผูกใ้ถึง
 ออยหีบแพรวาก็มี ตามวิธีใ้ต่างกัน จะเอาเป็นส่วนสัก
 หนึ่งอนนั้ไม้ใ้

ที่ ๒ กลิ่นหอมเกิดจากผลไม้ต่าง ๆ คือ เอ้ซเซ้นต์
 หรือน้ำมันหรือผิวส้มซ่าส้มจินมะนาวมะกรูด เราเคยใ้
 ใ้ใ้แ่แม่มะกรูดกับส้มซ่าเป็นพื้นใ้ใ้ใ้ในชูปข้างยาหอม
 ข้าง นอกจากนั้นก็มีอีกหลายอย่างที่เราไม่ค่อจะใ้

ใช้กัน ใช้แค่ประเภทอื่น ๆ เช่นกล้วยหอมกล้วยน้ำว้า นม
 ราชสีห์สปีรตและอื่น ๆ ซึ่งมักกลิ่นไอซารส เขากลิ่น
 เป็นน้ำและเป็นน้ำมันและอบไค้เช่นว่ามาแล้ว เขาตง
 ปนในออลกอสซอ กลิ่นผลไม้สิ่งนั้นชิมซาบ อยู่ในออล
 กอสซอ เขาใช้ใส่ในขนมและไอศกรีมเป็นต้น ให้หอม
 เป็นรสผลไม้อื่นนั้น ถ้าประเทศเราจะทำกันก็เห็นจะไม่
 ยากนัก เพราะทุกวันนั้นทำการงานสิ่งไร ก็ใช้ไอศกรีมและ
 ขนมอยู่เสมอ แต่ห้ามใครคิดทำเฮ้ชเช่นตัวอย่างนี้ไม่
 ต้องขอเขาใช้ทั่วกันไป.

ที่ ๓ กลิ่นหอมเกิดขึ้นแก่สรรพผักหญ้าใบไม้ เป็น
 ต้นว่าใบเตยหอมใบสระແหน้ใบกานพลูผักต่าง ๆ เช่นกับ
 ใบตังโฮ้ใบผักชีเป็นต้นเราเคยใช้กัน ใบกานพลูนั้นใช้
 ใส่ในเข้าบูหรือข้าง ใบตังโฮ้ใบผักชีนั้นใส่ในของกินข้าง
 ของเหล่านี้กลิ่นน้ำมันก็ได้ เช่นกับใบสระແหน้และตะไคร้
 ที่ประเทศยุโรปเขากลิ่นเขาน้ำมันสำหรับใส่ในน้ำหอมและ
 สบู่หอม ใ้ทรายแก่ตะไคร้กอบหนึ่งหรือหลายกอบ รวม

กันประมาณกว้างยาววาหนึ่งสี่เหลี่ยม สูงตามคันของ
 ตะไคร้ที่โตบริบูรณ์ ตกใบและค้ำระมากล้นได้น้ำมัน
 หนักประมาณ ๖ บาท ราคาประมาณ ๒ บาท แต่ไทย
 เราคิเทียบน้ำมันตะไคร้นี้ว่าเหม็น ไม่เห็นใครค่อยจะใช้
 ใช้กันแต่สกๆ ใส่ในต้มแกงข้างเล็กน้อย.

ที่ ๕ ของหอมเกิดแก่สัทิวไคยรัจฉาน มักจะแปลก
 กับเครื่องหอมซึ่งเกิดแก่ของอื่น ๆ แต่มักจะหอมเจือ
 เหม็นโคยมมาก เครื่องหอมที่เราเคยใช้กัน ซึ่งเกิดแก่
 สัทิวทันทิวว่าหอมแท้ คือ ชะมกเขียง อำพันทอง ผา
 หอยหอม ที่หอมไม่สู้แท้ คือ ชะมกที่ไม่ใช่ชะมกเขียง
 และอำพันขปลาดำเป็นต้น ก็ชะมกเขียงนั้นมักจะมาจาก
 อินเดียบ้าง พม่าบ้าง และคาตารีเยียบ้าง ในจีนบ้าง
 เมืองลาวฝ่ายทิศตะวันออกของประเทศสยามก็มีบ้าง แต่
 ห่างไม่ชุกชุมนัก ทิวสัทิวที่ไค้เครื่องหอมเรียกว่าชะมก
 เขียง ข้าพเจ้าไค้สนทนากับคนหลายคน คนที่
 ยังไม่เคยเห็นทิวชะมกนี้ ก็มักจะสำคัญว่ารูปร่างเหมือน

ชะมกธรรมคา แต่ที่จริงนั้นสัทวันไม่เขียนคังนั้นเลข รูป
 ร้างอาหารอากาศกริยาถัก กระจงเรานี้แลแต่สูงโตกว่ามาก
 เกือบเท่านางเก้งหรือพ่าน สัตว์ชนิดนี้มีเครื่องหอม
 อยู่แต่เฉพาะตัวผู้ซึ่งอยู่ในระหว่างสองขาหลัง เมื่อ
 จะทำ นินเขาฆ่าสัตว์ อย่างนี้ แลวกคักเขาถูงนั้นห่อกระดาษ
 ข้างคล้ายกับข้างเขาอ่อนจนเนื้อในแห้ง แล้วยิงส่งไปขาย
 ต่างประเทศเป็นของราคาสูงเป็นของหอมอย่างเอกไค้อย่าง
 หนึ่ง เราเคยใช้สำหรับแทรกยาหอมต่าง ๆ และใส่
 ในของหอมเครื่องทาต่าง ๆ ซึ่งเป็นของผู้ดี ก็อำพันทอง
 นั้นเป็นน้ำมันอย่างแข็งเกือบจะ เป็นยางไม้ อยู่ในกระเพาะ
 อาหารปลาวาฬ เมื่อปลาวาฬตายออกจากระอออกมาแล้ว
 ก็ลอยไปติดอยู่ที่ตามฝั่งทะเล และเมื่อจับปลาวาฬไค้
 ก็ผ่าไค้ในท้องข้างบนอยู่กัอาหารเก่า ปลาวาฬตัว
 หนึ่งไค้เนื้ออำพันซึ่งปนอยู่กัมูลปลาวาฬ ไค้ประมาณ ๓๐๐
 ปอนด์ และประเทศซึ่งเกิดอำพันซึ่งปนอยู่กัมูลปลาวาฬ
 นั้น คือในทะเลอินเดีย ญี่ปุ่น เมืองอเมริกันชนิดนี้

และเรียกว่าอำพันขี้ปลาสิมอ ๆ กลิ่นไม่หอมนัก ใช้นั้น
 อยู่แต่ประเทศอื่นมาก ใช้นี้เป็นเครื่องบูชาเหมือน
 กับเราเผาเนื้อไม้ ประเทศเรานี้เอาใช้ใส่ในยา และปรุง
 ปรนเครื่องหอมเครื่องทาข้าง ขางคราวในเมื่อเวลาหา
 อำพันทองไม่ได้จึงเอาอำพันขี้ปลาแทน.

ที่อำพันทองแท้นั้นได้จากมูลสุนัขจิ้งจอก เป็นธาตุ
 อย่างเดียวกันกับอำพันขี้ปลา แต่เหนียวและอ่อนกว่า
 อำพันขี้ปลา คล้ายกันกับสีผงแข็งสีเหลืองอ่อนบ้างขาว
 บ้าง ที่ชาวแท้นั้นเขานับว่าเป็นอย่างคหที่สุด แต่ว่าอำพัน
 ทองซึ่งเกิดจากมูลสุนัขอย่างนี้ นอกจากประเทศที่เกิด
 อำพันมูลปลาซึ่งว่ามาแล้ว ก็ไม่พบอำพันในมูลสุนัข
 จิ้งจอกนั้นเลย ถึงในประเทศนั้นเอง ถ้าเป็นสุนัข
 จิ้งจอกที่ข่าสูง ๆ ก็ไม่มีอำพันเหมือนกัน ฉะนั้นแต่สุนัข
 ที่อยู่ชายทะเลอย่างเดียว เพราะฉะนั้นจึงคะเนว่าอำพัน
 ทองนี้ไม่ได้เกิดจากเขลวมันสุนัขจิ้งจอกเลย ย่อม
 เกิดแต่อำพันขี้ปลานั้นเอง เพราะได้พบสุนัขจิ้งจอก

หอมเหล่านี้ให้กลิ่นชวน แต่เมื่อจะปนกันกับเครื่องหอม
 อื่นๆก็องฆ่ากลิ่นเหม็นของชมคนเสียก่อนวิธีฆ่ากลิ่นเหม็น
 นี้มักจะยกเยือกกันไปต่าง ๆ บางคนทำอย่างนี้บางคนทำ
 อย่างนั้น วิธีผิดกันว่าอย่างง่าย ๆ เขาเอาชมคใส่ใน
 ใบพลูใบหนึ่งชนไฟจนละลายเป็นน้ำมันไหลออกจากใบ
 พลู แล้วจึงเอามาปนกันกับเครื่องหอมอื่น ๆ บางคน
 ที่ฆ่ากลิ่นเหม็นด้วยพิมเสนปนกับชมคใส่ในใบพลูแล้วชน
 ไฟจนเป็นน้ำมันไหล แล้วจึงไปปนกับเครื่องหอมอื่น ๆ
 และกลิ่นชมคนนั้นก็หายไป กลิ่นของเครื่องหอมสิ่งอื่น
 นั้นก็แรงขึ้น

ที่ของหอมเกิดแต่รากไม้ แก่นไม้ เปลือกไม้ ของ
 หอมจำพวกนี้ที่หอมเองมาแต่กำเนิดของตนไม้นั้นอย่าง
 หนึ่ง ที่มีใช้กำเนิดหอมของตนไม้นั้นที่อสุหรือเสียไป หรือ
 ด้วงสัตว์ไปกระทำให้หอมเกิดขึ้นต่อภายหลังอย่างหนึ่ง ที่
 หอมเองมาแต่กำเนิดของตนไม้นั้น เช่นกับแก่นจันทร์
 เทศ เปลือกอบเชย เปลือกชลุค ราก ชลุค เทพทาโรเป็น
 ต้น ไม้เหล่านี้มีน้ำมันหอมหรือเอ้ซเซนแนลซัมชาย

อยู่ในเนื้อไม้ สำหรับเป็นผงใช้ ในเครื่องหอมต่าง ๆ
 เช่นกัมพูชาที่เราที่เคยใช้กัน มีขลุ่ยและกระแจะเป็นต้น
 และไม้จำพวกชิงว่ามานี้ เป็นของหาง่ายกว่าจำพวกไม้ซึ่ง
 หอมก่อนภายหลัง อันไม้จำพวกที่หอมก่อนภายหลังนั้น
 คือ กฤษณา กระลำพัก ขอนคอกเป็นต้น ของเหล่านี้
 ต้นเดิมหาหอมไม่ ต้นไม้ที่เกิดกฤษณากระลำพักนี้ประ
 เทศเราก็มีชุกชุม ต้นประมาณ ๓ ก้าว ๕ ก้าว เรียกว่า
 ต้นไม้หอม แต่เปลือกและแก่นไม้เมื่อฝนหรือตากออก
 ก็เป็นเนื้อไม้ขาว ๆ ไม่มีกลิ่นหอมเลย เมื่อกฤษณาจะ
 เกิดก็เพราะเกิดแต่ต้นไม้อย่างนั้นเท่านั้น ก็ธรรมดา
 ต้นไม้หอมนี้แทบทุกต้น ย่อมมีโพรงโพรงหนึ่งหรือสอง
 โพรง ข้าพเจ้าได้เคยไปเที่ยวในป่าทะเลตะวันออก ได้
 พิจารณาดูโพรงต้นไม้ และใต้ผ้ออกดู เห็นโพรงต้นไม้
 ไม้อย่างนี้มีใช้เป็นโพรงตนเองโดยธรรมดา เพราะสังเกต
 ได้ว่าไม้ชนิดนี้เปลือกอ่อนคล้ายต้นไม้เล็ก ๆ ไม่เหมือนไม้
 ใหญ่ทั้งปวงยังเกิดกิมิชาติเข้ากันอยู่ในภายในเปลือกต้นไม้

อันนั้นและมันกจำพวกหนึ่งทเรียกกันว่านกหัวขวาน มัก
 ชอบไปเจาะเอาถักมีชาติเป็นอาหาร ไม้ จึงไค้เป็นโพรง
 เหมือนเจาะเป็นโพรงกลม ๆ เหมือนกันทุกต้น ๆ หนึ่ง
 มีสองโพรงข้างสามโพรงข้าง จนกระทั่งถึงห้าโพรงหก
 โพรง และแก่นไม้หอมนี้คือเป็นไม้ผู้่ายคล้ายกับไม้ทอง
 หลาง

ครั้นถึงฤดูฝนชะรอยน้ำฝนจะ ไหลแชาะให้ผุ เป็นหลุม
 ลึกไปทุกที่ ก็กลิ่นหอมซึ่งเกิดในต้นไม้ นี้ เป็นลำลำลาย
 สีดำ ๆ รอยซึมเข้าไปแต่ปากโพรงแซกซาบตามเนื้อไม้
 ก็ทำให้ดำไป ก็สีดำซึ่งซึมอยู่ในไม้นั้น ข้าพเจ้าไค้เผา
 ไฟลองดู ไค้เห็นยางอย่างหนึ่งซึ่งคล้ายกับยางสนแต่
 สีดำเหมือนน้ำ รกละลายออกจากเนื้อไม้นั้น แต่พอ
 แลเห็นว่าเป็นยางไหลออกมา และข้าพเจ้าไค้เอาสะเก็ด
 ไม้สีขาวซึ่งไม่มีสีดำซึมอยู่เอาเข้าเผาไฟ ไม่เห็นมีกลิ่น
 หอมและยางซึมออกมาเลย เพราะฉะนั้นจึงสังเกตว่าสิ่ง
 ซึ่งหอมในเนื้อไม้ นี้ มีไค้เกิดแต่ยางของต้นไม้เอง

จะเป็นกิมิชาติหรือมกหรือสัตว์สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นอาหาร
 ของนกนั้นเอง เมื่อขณะอาศัยอยู่ในเปลือกไม้ นั้นแต่
 ยังไม่มีโพรงออกมาภายนอกจะถ่ายมูลมูลลงไว้ แต่
 มูลมูลนั้นซึมซาบไปถึงตรงไหนก็หอมไปถึงที่นั้น และ
 เนื้อไม้ที่ขาว ๆ ก็กลับดำไปเพราะชุ่มด้วยน้ำมันหรือมูล
 ของสัตว์จำพวกนี้ ถ้าเป็นไปจริงดังข้าพเจ้าคิดนี้ ก็คิดว่า
 เนื้อกฤษณาเกิดในต้นไม้ไม่ได้ ต้องจักไว้ในจำพวกที่เกิด
 แต่สัตว์ ก็ที่เรียกว่ากะลำพกนั้น คือกฤษณาหรือเนื้อไม้
 แหะแต่ชุ่มเต็มไปด้วยมูลสัตว์ดำของสัตว์ เช่นว่ามาแล้ว
 จนมีน้ำหนักมากคล้ายไม้แก่นทแข็ง ๆ หรือเอาลงลอยน้ำ
 ก็จม ชะนิกนั้นเป็นกะลำพกอย่างคิมรากา และหายาก
 กว่าเนื้อไม้ธรรมดา ก็ในจำพวกไม้กลิ่นหอมซึ่งว่ามาแล้ว
 ทั้ง ๒ อย่างนี้ ในประเทศเราเคยทำเป็นผงใช้เป็นเนื้อ
 ในเครื่องทาเป็นพูนมากกว่าเครื่องหอมอื่น ๆ ของหอม
 ซึ่งเกิดแต่ธาตุไม้นักกลิ่นเป็นน้ำมันก็ได้ ๆ น้ำมันมากกว่า
 ได้ในดอกไม้ว จะอบหรือเอาน้ำมันหอมนี้ทำน้ำหอมก็ได้
 เหมือนดอกไม้ว

ที่ ๖ กลิ่นหอมเกิดแต่เมล็ดต่าง ๆ แต่ในจำพวกนี้
 ยากที่จะอธิบายว่าเป็นเครื่องหอมแท้ได้ ในประเทศ
 เรามักไม่ใช้ใส่ในเครื่องหอม เขาไปใช้เสียในเครื่องยา
 มัพรักไทยและเทียนโกฏทั้ง ๘ เป็นต้น ได้ใช้ในเครื่อง
 หอมอยู่แต่ทำเป็นผงแล้วปนลงในกระแจะ นอกจากนี้
 ได้ใช้ใส่ในของกินเช่นพริกไทยลูกแปะกั๊กลูกผักชีหรือ
 เป็นต้น ถ้าจะทำน้ำหอมสำหรับใส่ในขนมเช่นลูกขำมัน
 ลูกจันทน์เทศก็ทำได้เขาใช้สกัดเอาน้ำมันปนในเหล้าออก
 กอชอ สำหรับใส่ขนมให้มึกลิ่นหอม หรือแก้ออกท้าว
 ก็ได้

ที่ ๗ กลิ่นหอมเกิดแต่ยางไม้ต่าง ๆ ถ้าจะว่าเป็นน้ำ
 มันหรือสรงก็ไม่ได้ เพราะน้ำมันมีพรรณอันใสและเหลว
 เป็นมัน สรงหรือชะนิกไซเนอมีพรรณอันอ่อนและเหนียว
 ฤในจำพวกยางนมพรรณอันแข็งและเปราะเหนียวและเหลว
 หลายประการ ละลายปนกับน้ำได้บ้าง ที่เป็นน้ำมันไม่
 เขากษณากมี จะจัดแน่ว่าอย่างนี้เป็นน้ำมันหรือสรงก็ไม่ได้

จึงต้องปักออกเป็นเครื่องหอมสิ่งหนึ่ง มีชื่อเชื้อเซินแคต
หรือน้ำมันแท้ ๆ เกิดก็เกิดจากต้นไม้ตัวเอง จำพวก
ยางนี้ใคร่คนทั่วไปหมดในอาศุกซึ่งว่ามาแล้ว เพราะฉะนั้น
ขอท่านผู้อ่านจงตรึกตรองดูเถิด เมื่อเห็นสมควรว่าจะ
ไม่ต้องแยกออกจากอาศุกซึ่งว่ามาแล้วก็เห็นจะได้

ในจำพวกยางไม้ นี้ มีกำยานเป็นต้น กำยานนี้ก็
เป็นยางไม้อย่างหนึ่ง มักมีชุกชุมในประเทศเราข้างหัว
เมืองลาวฝ่ายตะวันออกและฝ่ายเหนือ เป็นกำยานกลิ่น
หอมดีกว่ากำยานในประเทศอื่น ๆ ใ้ข้บรรทุกเป็นสินค้า
ออกไปขายประเทศยุโรปได้ราคาแพงมาก เขาใช้ละลาย
ลงในแอลกอฮอล์ ทำเป็นเชื้อเซินสำหรับใส่ในขนม กำ
ยานนี้เป็นยางไม้อ่อน ๆ เผลอไฟละลายน้ำเหมือนสรงหรือน้ำ
มัน ไม่แข็งเหมือนพิมเสนการะยูน ๆ นั้นเป็นยางออกจาก
ต้นไม้จำพวกหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า laurel ลอเรล
เขาเอาเปลือกและแก่นไม้มาหั่นใส่หม้อต้มเหมือนกบต้ม
ยา และข้างบนนั้นเอาหญ้าฟางใส่ลงไปให้เต็มหม้อ ต้ม

วนไอน้ำนั้นจับหย้าฟางที่แห้งเปียกชุ่มด้วยไอน้ำกัม แล้ว
 เอาชนผงไว้ ในที่ร่ม วนฟางนั้นแห้งก็ได้เนื่อการะบุนกิด
 อยู่กับฟาง ต้นการะบุนนี้เกิดที่เกาะสุมาตราและเกาะบอ
 เนียวเกาะฟอร์โมซาและญูปูน ประเทศอินเดี๋ยง และ
 กลิ่นหอม ความแข็งหรืออ่อนของยางมักจะผิดๆ กันมิได้
 เหมือนกันทุกประเทศ เหมือนหนึ่งพิมเสนในประเทศอิน
 เดียกลิ่นก็อย่างหนึ่ง การะบุนเกิดในเกาะบอเนียวและญูปูน
 กลิ่นก็อย่างหนึ่ง เกิดปนเกาะฟอร์โมซา ที่จีนเรียกว่า
 ขอสอเผียนกลิ่นก็อย่างหนึ่ง แต่กันไม้ก็จำพวกเดียวกัน
 เขาจึงเรียกขานพวกนี้เรียกว่า Campor แกมפור
 คำเดียวกัน ก็ของ ๗ จำพวกที่เข้ามาแล้ว เป็นใจ
 ความหิวขอของเครื่องหอมแท้แต่เท่านั้น ท่านผู้ใดอ่าน
 หนังสืออื่นแล้ว ขอได้ทราบว่าข้าพเจ้าว่ามาทางนี้เป็นการศึกษา
 เกณฑ์บ้าง อ่านตำราพระสมณะเสี้ยง ที่จะเขาเป็นผู้เชี่ยวชาญ
 ชาญในการทำหรัยปนปรุงเครื่องหอม ซึ่งเป็นวิชาสำ

หรือผู้หญิงชำนาญนั้นไม่ได้ เป็นแต่คิดอ้างเคาอ้างโดย
อัตโนมัติ ถ้าความซื่อหนึ่งซื่อใดพลาดพลั้งไปบ้างขอท่าน
ได้ให้อภัยแก่ข้าพเจ้าด้วยเทอญ.

เรื่องทำสวนคอกไม้

ในเหตุที่จากกล่าวอธิบายเรื่องสวน จะกล่าวแต่สวนคอกไม้อย่างเกี้ยว จะไม่กล่าวถึงสวนผลไม้และสวนต่าง ๆ ซึ่งเป็นทางหาประโยชน์แก่คนบางพวก เมื่อกล่าวถึงสวนคอกไม้เล่า ก็ควรแบ่งออกเป็น ๒ สถาน คือสวนคอกไม้ที่ทาลงไม่หวังเพื่อจะขายคอกไม้เป็นกำไร เป็นแต่เพื่อความสำราญ และเป็นเครื่องประดับสำหรับเป็นเกียรติยศแก่บ้านเมืองเป็นต้น ทั้งพระราชอุทยาน สราญรมย์และนันทอุทยานเป็นต้นอย่างหนึ่ง สวนคอกไม้ที่ทาลงเพื่อประโยชน์กำไรในการขายคอกไม้ เช่น สวนคอกไม้ผลและคอกจำปาเป็นต้น ที่มีอยู่ในตำบลหัวลำโพงเป็นตัวอย่างอย่างหนึ่ง ก็และคำว่าสวนมีประเภทหลายสถาน ตัวอย่างแต่กาลก่อนโน้นท่านขัญญูทักเรียก ว่า วนะ และประกอบนามของตนไม้ที่มีมากในสวนนั้น เข้าเป็นนามเข็ของตนบ้าง ประกอบนามเจ้าของเข้าเป็น

นามเข็ของต้นข้าง ข้างที่เล็งเอาคุณวิเศษของสวนนั้นมา
 ประกอบเข้าในเข็ของต้นแห่งค้ำว่า วนะ ข้าง ที่ประกอบ
 นามต้นไม้มีคอกและผล หรือไม่มีคอกไม่มีผลเข้าใน
 เข็ของต้นแห่งค้ำว่า วนะ นั้น ได้แก่สวนที่เรียกว่า
 ศาลวัน เวฬุวัน อัมพวัน ปารุสกวัน จิตรลดาวันเป็น
 ตัวอย่าง ที่เรียกว่าศาลวันเป็นนามสวนนั้น เพราะหมาย
 เอาไม้รังซึ่งเป็นไม้ใหญ่และมีคอกมีกลิ่นหอมอันขานแล้ว
 ในฤดูเดือน ๓ ต่อเดือน ๔ เสมอทุกปี ทั้งศาลวโนทยาน
 ของพระเจ้ามลราชกษัตริย์ ในกรุงยวาทีกาลก่อนโน้น
 (ความเห็น) ศาลวันอุทยานของมลกษัตริย์นั้น เกิมคง
 เป็นที่ข่าใหญ่มาก่อนแล้ว จึงขุดชั้นลงเป็นเขกค้สวน
 สำหรับเสก้จประพาสสำราญสุขในภายหลัง และที่นั้นคง
 เป็นข่ากว้างยาวหลายสิบเสัน จึงปรากฏว่ามีเนอกวาง,
 ทราย, เป็นต้นอาศัยอยู่ในที่นั้นได้ค้วบ ที่เรียกว่าเวฬุวัน
 นั้น เพราะมีไม้ใฝ่มากในที่นั้น และเวฬุวันนั้นภายหลังมา
 ได้สร้างเป็นพระอารามใหญ่กำยลหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ในนคร

ราชกฤห์ เป็นที่ประทับแรมแห่งพระพทอเจ้ากรุงพทช
 กาล และที่เรียกว่า อัมพวัน ปารุสกวันนั้น ค้วย
 เหตุที่ทนายเขาไม้มะม่วงและมะปราง ซึ่งมีมากในสวน
 นั้นมาขัญญุกเรียก และที่ว่าจิตรลดาวันนั้น เพราะ
 เหตุที่ทนายเขาเถาว์ลยที่มีคอกและไม่มีคอกในสวนนั้นมาก
 กว่าไม้อื่นมาเป็นนาม หรือบางทีมันขยเมแต่เป็นไม้เกิด
 ก่อน หรือได้ปลูกลงก่อนไม้อื่น ๆ ในสวนนั้น หรือเจ้า
 ของเป็นที่ชอบไม้อย่างนั้น ก็เขามาขัญญุกเรียกให้
 เป็นนามของสวน และที่เรียกชื่อสวนประกอบนามของ
 คนที่เป็นเจ้าของสวนเข้าค้วยนั้น ได้แก่สวนที่เรียกว่า
 เสทวันอันธวันเป็นค้วยอย่าง เพราะทนายเขานามเสทกุมาร
 มาเรียก ทนายเขานามของคนตาบอดซึ่งได้อาศัยอยู่ใน
 ที่นั้น มาเรียก ตามความประสงค์ของผู้ขัญญุกเต็ม
 และตั้งเขาคุณวิเศษของสวนชนกล่าวนั้น ก็เรียกว่า
 นั้นทวันอุทธาน โดยคำเล่าว่ามีอยู่ในพิภพดาวถึงสนั้น
 โดยตั้งเหตุว่าสวนนั้นเป็นที่เพลึกเพลื่นของผู้ที่เข้าไปเซบ

ชนม และเป็นที่บรรเทาเสียซึ่งความทุกข์ได้ในกาล
 ขางคราวตามสมควร เพราะฉะนั้นสวนซึ่งชอว่านันทวัน
 ที่ยกคุณวิเศษของสวนขึ้นเป็นนามประกอยเข้าในเบื้องต้น
 แห่งคำว่านระเป็นนันทวันนั้น โดยนัยที่ได้กล่าวมาแล้ว
 ในเบื้องต้นนี้ สวนเช่นพระราชอุทยานสราญรมย์นั้นก็
 กิ่งกาลวันอุทยานของมลกษัตริย์แต่ก่อน นั้นก็เป็นตัว
 อย่าง ได้ทำจนแล้วเพื่อมิได้มุ่งหมายต่อประโยชน์ คือ
 กำไร เช่นขายดอกไม้เป็นต้น เป็นแต่สร้างขึ้นเพื่อ
 ประสงค์ ให้เป็นเกียรติยศแก่ประเทศบ้านเมือง และ
 เป็นที่เสด็จประพาสเพื่อ ความ สุขสำราญ ได้ ใน กาล ขาง
 คราวเท่านั้น ในสวนสราญรมย์ประกอยไปด้วยรุกข
 ชาติทิณชาติและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่มีผลและดอกหรือมี
 ใบอันงดงามนำคู่เป็นต้น ย่อมมีคาคกั้นอยู่ในที่นั้นโดย
 มาก ที่สูงจนต้นไม้ใหญ่ที่เกิดสำหรับย้าสูง เช่นต้นไซ้
 หน้าและลำควนเป็นต้น ก็ย่อมมีอยู่ในพระราชอุทยาน
 สราญรมย์ เพราะฉะนั้นจึงสมควรได้นามว่าสราญรมย์

ว่ามากน้อยเท่าใด ทั้งเป็นส่วนมิใช่ของแห่งสามัญชนทั้ง
 ปวงที่จะพึงทำได้ เพราะเหตุที่^{๕๖}ต้องใช้เงินมากจึงจะพอ
 ใช้ในการงานต่าง ๆ ซึ่ง^{๕๗}จะพึงมีสำหรับ^{๕๘}ส่วน^{๕๙}เช่นนั้น ใช้
 แต่เท่านั้นบรรดาสัตว์^{๖๐}ป่าต่าง ๆ เช่น เสือ วานร ช้าง
 ชากต่าง ๆ ที่อยู่^{๖๑}ในป่า เช่น นกยูง และ ไก่ฟ้า เป็นต้น ก็
 ย่อม^{๖๒}มีอยู่สำหรับพระราชอุทยานสราญรมย์ สัตว์^{๖๓}ป่าตัว
 หนึ่ง ๆ ก็^{๖๔}ต้องมี^{๖๕}เบี้ยเลี้ยง^{๖๖}คือเงิน^{๖๗}ส่วน^{๖๘}ช้อ^{๖๙}อาหาร^{๗๐}มาให้
 สัตว์^{๗๑}เหล่านั้น^{๗๒}กิน วันหนึ่ง^{๗๓}อย่างน้อย^{๗๔}เสมอ^{๗๕}ตัวละ ๓ เฟื้อง
 หรือ ๒ ไพทาม^{๗๖}ชะนิค^{๗๗}ที่^{๗๘}กิน^{๗๙}อาหาร^{๘๐}มาก^{๘๑}และ^{๘๒}น้อย^{๘๓} สรรพ^{๘๔}เหตุ
 เหล่า^{๘๕}นั้น^{๘๖}เป็นส่วน^{๘๗}ทุน^{๘๘}ที่จะ^{๘๙}ต้องใช้^{๙๐} อนุ^{๙๑}โลม^{๙๒}เข้า^{๙๓}ในการ
 สอน^{๙๔}น^{๙๕}ทง^{๙๖}สน^{๙๗} ประมาณ^{๙๘}จ่าย^{๙๙}เงิน^{๑๐๐}ในการ^{๑๐๑}นี้^{๑๐๒}ปี^{๑๐๓}หนึ่ง^{๑๐๔} ๆ อย่าง
 น้อย^{๑๐๕}เสมอ^{๑๐๖} ๓๐ ชั่ง^{๑๐๗} หรือ ๑๕ ชั่ง^{๑๐๘}ก็มี^{๑๐๙} ตาม^{๑๑๐}เหตุ^{๑๑๑}ที่จะ
 พึ่ง^{๑๑๒}ใช้^{๑๑๓} แต่^{๑๑๔}ส่วน^{๑๑๕}ทุน^{๑๑๖}ที่^{๑๑๗}ออก^{๑๑๘}ไป^{๑๑๙}แล้ว^{๑๒๐}เช่นนั้น^{๑๒๑} ก็มี^{๑๒๒}โค^{๑๒๓}ค^{๑๒๔}ก^{๑๒๕}หา
 ผล^{๑๒๖}ประโยชน์^{๑๒๗}กว่า^{๑๒๘}ไร^{๑๒๙}แต่^{๑๓๐}อย่าง^{๑๓๑}ใด^{๑๓๒}อย่าง^{๑๓๓}หนึ่ง^{๑๓๔} ก็^{๑๓๕}ย^{๑๓๖}เป็น^{๑๓๗}ที่
 สำหรับ^{๑๓๘}เกียรติ^{๑๓๙}ยศ^{๑๔๐}แก่^{๑๔๑}บ้าน^{๑๔๒}เมือง^{๑๔๓}เท่านั้น^{๑๔๔}

นี้ มีแผนที่ชั้นนายอุยยานบาลไว้วางลงเป็นแบบอย่าง
 เรียบร้อยดี ควรจะเป็นที่เที่ยวชมเล่นของมหาชนทั้ง
 หลาย ในเวลาที่หยุดจากการงานทั้งปวงแล้ว การ
 ทำสวนที่ประกอบแล้วด้วยลักษณะวิธีต่าง ๆ มีวางแผนที่
 และปลูกท่อนต้นไม้ และทำถนนให้คงามนี้ ผิดกว่า
 สวนธรรมดาที่ปลูกสร้างทำลงเพื่อหากำไรเช่นสวนผล
 และสวนจำปา เป็นต้น

หนึ่งสวนที่กล่าวมานี้ ใช้เป็นของสาธารณะทั่วไปแก่
 สามัญชนทั้งปวง และจะกำหนดท่อนที่จะปลูกสร้าง
 เช่นนี้กำหนดไม่ได้ ด้วยเหตุที่ของออกทุนขอเพิ่ม
 เต็มอยู่เสมอ และเงินที่จะออกค่าจ้างแก่ผู้รักษาและผู้
 ปรนนิบัติ เช่นแซกรคนนำต้นไม้ทั้งคนงานต่าง ๆ แซก
 ตักหญ้าในสนาม อย่างน้อยต้องใช้คนเสมอ ๓๐ คน
 คนหนึ่งต้องให้ค่าจ้างเดือนหนึ่ง ๆ อย่างต่ำเสมอ ๓๒ บาท
 บ้าง ๓๕ บาทบ้าง เพราะฉะนั้นการกำหนดทุนที่สละ
 ออกในการทำสวนเช่นกล่าวแล้วนี้ จึงไม่มีกำหนดลงได้

จะกล่าวถึงสวนคอกไม้ที่ราษฎรบางเหล่าปลูกสร้าง
 เพื่อหาผลประโยชน์กำไรต่อไป สวนคอกไม้นั้นมีผู้ทำอยู่
 ชุกชุมที่ตำบลหัวลำโพงบ้าง ตำบลบ้านช่างแสงทางไป
 สระปทุมวันบ้าง ที่ว่าสวนมลินี่นี้ ไซ้ว่าจะมีแต่คอกมลิ
 พรรณเดียวก็หาไม่ ย่อมมีคอกไม้ชนิดอื่น ๆ อีกหลาย
 อย่างต่าง ๆ กัน คือ คอกหงอนไก่ทุกชนิดบ้าง
 คอกคาวเรืองบ้าง ช่อนกลั่นบ้าง เข็มญาติขาวหรือ
 เหลืองบ้าง ขานไม่รู้โรยบ้าง เป็นตัวอย่าง ล้วนแต่สิ่ง
 ที่จะพึงปลูกลงในสวนคอกไม้ คือสวนมลิ มลิเป็นลดา
 ชาติเป็นเถาเลื้อยไปหรือเป็นพุ่มพองาม ไม่เป็นไม้ชนิด
 ใหญ่เหมือนรุกชชาติทั้งปวง แต่คอกไม้อื่น ๆ คือช่อน
 กลั่น คาวเรือง เข็มญาติ หงอนไก่ ขานไม่รู้โรย
 เหล่านี้เป็นคอกชาติ เมื่อจะปลูกสร้างลงในสวนเพื่อได้
 คอกขายหากำไร เขามักเอาเมล็ดคหว่านลงตามทึบกร่อง
 หรือตามข้างลูกคั้นสวนก็มี แล้วแต่ที่พอสมควร

แต่ช่อนกลั้นนั้นเขามักเก็บเอาศีรษะที่ค้นตายแล้วในปี
 ก่อน ๆ นั้นมาไว้ถึงคราวที่จะปลูกจึงเอาศีรษะนั้นไปฝังลง
 ตามยกร่องในสวนแล้วรดน้ำไป การที่จะปลูกคอกมด
 ซึ่งเป็นลทาศาชาตินั้น เขามักคอนเอาถ่ายมาจากคันเค็ม
 แล้วจึงเอาไปปลูกเหมือนไม้ทอนทั้งปวงด้วย และไม่เลือก
 ว่าฤดูใดก็ปลูกใดทั้งสิ้น และเมื่อต้นแก่เข้าก็ขึ้นคอก
 เสมอไปทุกฤดู ถ้าไม่หมั้นรดน้ำในฤดูแล้งไม่ใคร่จะ
 ขึ้นคอก ส่วนคาวเรือง หงอนไก่ ช่อนกลั้นทั้งปวงนี้
 ก็มักมีคอกทุกฤดู เว้นแต่ในฤดูแล้ง มีน้อยกว่าฤดูฝน
 เป็นธรรมดา เมื่อจะเป็นคอกได้ในฤดูแรง อาศัย
 เจ้าของหมั้นรดน้ำ และเพาะเพิ่มเติมต้นเก่าที่ตายแล้วนั้น
 ฤดูที่คอกไม้เหล่านี้เคยเป็นโดยธรรมชาติ คือฤดูเดือน ๓๓
 เป็นฤดูที่พึงผลิยานทุกปีไป อนึ่งต้นหงอนไก่และคาว
 เรืองเป็นต้นนี้ เป็นชนิดที่ณชาติมีอายุน้อยชั่ว ๓ เดือน
 เป็นอย่างช้า ต่อขึ้นไปต้นก็แก่แล้วตาย เจ้าของต้อง
 ปลูกเพิ่มเติมบ่อย ๆ เมื่อปลูกแล้วไปอย่างช้าอยู่ใน

ึ่งเป็นคอกโคยสมัยที่จะพึงเป็น และที่มีอยู่ทุกฤดูแล้ง
 นั้น เพราะอาศัยเขารคนำให้กันช่อมอยู่เป็นนิตย์ และ
 หมดโรคไขแก่เสีย ให้ออกไขอ่อนรำไปก็เป็นคอกไก่
 เล่มอกทุกเดือนไป ไม่เล็อกว่าฤดูไคฝนหรือแล้งก็ตามก็
 เป็นไค ผู้ทำสวนมลิเขาย์อมเข้าใจบำรุงกันมลิอย่างนี้
 เป็นธรรมเนียมผู้ประกอบการเช่นนี้จะพึงรู้เข้าใจและปฏิบัติ
 ตาม การที่ปลูกมลิเพื่อไคคอกขายเป็นกำไรนี้เห็น
 กิจฝ่ายสครจะพึงชอขายโคยชกชม ผู้ที่มีทุนทรัพย์ไม่
 ด้มากนักก็ประกอบการทำสวนมลินไค เสมอมีเงิน
 เพียง ๓๐๐ บาทก็พอทำได้ แม้นพนทเคินของคนไม่มี
 ก็ต้องชอทคินของคนอื่นเขา ราคาก็ไม่สแพง เสมอ
 เพียง ๓ ชงก็ชอไค ถ้าเช่นนั้นก็ต้องมีเงินทง ๔ ชงจึง
 จะทำสวนมลิไค การทำสวนมลินนี้ ถ้าสขคราวเหมาะ
 เข้าเสมอ ๒ ปีก็อาจจะไคเงินทุนที่ไคออกไปแล้วนั้น และ
 พอจะมีกำไรไคบ้าง ในปีต่อไปก็ช่อมไครับประโยชน์
 ก็อกำไรที่จะพึงไคไคด้วยการขายคอกมลิ อนึ่งการทำ

สวนมลิ้นเสมอ ๒ คนผิวเมื่อกี้ทำได้ไม่ยากง่ายอะไรนัก
 เป็นแค่พรวนกินและรคน้ำเท่านั้นก็เป็นประโยชน์ได้ และ
 การทำสวนมลิ้นขายคอกเป็นกำไรนี้ ยังไม่เป็นการจริง
 ใจลงไป ถ้ามีผู้คิดทำให้กว้างขวางและปลูกต้นไม้คอก
 ไร่ให้มากแล้ว คงจะหากำไรได้มาก ๆ ในปีหนึ่ง ๆ
 นี้เป็นแค่ทำตาม ๆ กันมา ยังไม่เป็นการถึงแก่ออกทุนและ
 ความเพียรมากเหมือนการงานอื่น ๆ เพราะฉะนั้นผู้
 คิดทำจึงได้ประโยชน์น้อย ในปีหนึ่งเสมอ ๒ ซึ่งเป็น
 อย่างมาก ถ้าปีใดคอกไม้แพงก็จะไ้มากจนกว่านอก
 ข้างเท่านั้น

เรื่องการทำไร่

การทำไร่ เป็นการเพาะปลูกคล้ายกันกับวิถีทำสวน
 ผลไม้และทำนา แต่เป็นชื่อแตกต่างกันออกไปคนละอย่าง
 ถึงวิถีทำก็ผิดกันอยู่ข้างคือ ทำสวนต้องมีร่องเป็น
 ของสำคัญ และสำหรับปลูกไม้ผลมีอายุยืนยาวตลอด
 กาลนาน ส่วนแล้วไปด้วยผลไม้ที่เป็นประโยชน์ทั้งสน
 รวมปลูกไว้ข้าง ๆ หลายอย่างหลายชนิด อาศัยเหตุนี้จึง
 เรียกว่า “สวนผลไม้” และสวนอีกชนิดหนึ่ง ปลูกไม้
 เป็นประโยชน์เฉพาะแต่อย่างเดียว มิได้มีไม้อื่นนอก
 นั้นมาเจือปนอยู่ด้วย เมื่อจะปลูกไม้อย่างใดชนิดใดลง
 ก็เฉพาะมันแต่ไม้อย่างนั้นชนิดนั้นเป็นพื้น อาศัยเหตุนี้
 เป็นสำคัญจึงใ้ช้ชื่อว่า “สวน” อีกอย่างหนึ่ง แต่ต้อง
 เรียกประกอบเข้ากับนามไม้นั้นด้วย เช่นกับสวนอ้อยสวน
 หมากสวนมะพร้าว สวนส้มเป็นต้น จึงใ้ช้ชื่อนามที่เรียกว่า

“สวน” มีแตกต่างออกไปเป็น ๒ ชนิดดังนี้ “สวนผลไม้” อย่างหนึ่ง สวนที่เรียกประกอบเข้ากันนามไม้ อย่างหนึ่ง ฝ่ายสวนดอกไม้ก็เหมือนกันมีชื่อเป็น ๒ อย่าง ฉะนั้น แปลกแต่เรียกสวนดอกไม้ หรือเอานามไม้มา เรียกด้วย ก็สวนผลไม้เป็นต้น

“นา” ก็ย่อมมีต้น (คือชอบทำด้วยมูลดิน) เป็นสำคัญ และมีเป็นอื่น ๆ อีกหนึ่ง (คือไร่หนึ่ง) นาชนิดนี้ ก็ย่อม มีชื่อแตกต่างออกไปเป็น ๒ อย่าง มีชื่อเรียกต่างกัน คือ “นาหว่าน” อย่างหนึ่ง “นาคำ” อย่างหนึ่ง แต่ นาเหล่านี้สำหรับ ฉะเพาะแต่ปลูกเข้าเป็นพน จึงใต้นาม เรียกว่า “นา” และนาอีกอย่างหนึ่งสำหรับทำเกลือแต่มี ต้นและอื่นเป็นสำคัญเหมือนกัน ฉะเพาะแต่เกลือสังเคียว จึงใต้นามสิ่งของประกอบเข้ากันนา เรียกว่า “นาเกลือ” อาศัยเหตุดังกล่าวมานี้ นาจึงมีชื่อแตกต่างออกไป เป็นสองอย่าง คือ “นา” (ที่เพาะปลูกเข้าชนิดเคียว) อย่างหนึ่ง “นาเกลือ” (สำหรับทำเกลือชนิดเคียว) อย่างหนึ่ง

วิธีทำไร่ ก็ได้นามเป็นสองอย่างเหมือนกัน คือ ไร่
 เพราะปลูกผักและไม้ที่ปลูกเป็นคราวเป็นครั้ง หลายอย่าง
 หลายชนิด รวมลงปลูกในพินท์เดียวกันเรียกว่า “ไร่”
 อย่างหนึ่ง และไร่ที่เฉพาะปลูกแต่ผัก หรือไม้ชนิดเดียว
 เป็นพินท์ ก็เรียกว่าไร่แต่ตัวของประกอบนามสิ่งของเข้าด้วย
 เช่นกับไร่ถั่ว, ไร่แดง, ไร่ฝ้าย, ไร่พริก เป็นต้น มีชื่อเพราะ
 ปลูกผักกันก็ทำสวนผลไม้คือพินท์ๆ ใดเป็นที่ว่างยังไม่
 มีผู้ขุดหรือมีผู้ขุดแล้วแต่ยังไม่เป็นประโยชน์ก็ชื่อ
 ขยายแลกเปลี่ยนกัน แล้วคองหักร้างวางพวงกันโค่นต้น
 ไม้ใหญ่ๆ ลงทิ้งไว้จนแห้ง เห็นว่าเป็นเชื้อไฟก็แล้ว
 ก็เอาไฟจุดเผาที่นั้น เพื่อประสงค์ให้ไหม้เถียน และพิน
 ทดินก็จะสุกเป็นพินท์อันดีด้วย การทำไร่มิได้ปลูกไม้
 ใหญ่ (คือไม้มีแก่น) เป็นแต่ใช้ปลูกผักต่าง ๆ ที่ควรปลูก
 ไร่เป็นครั้งเป็นคราว เพราะฉะนั้นผักทั้งปวงเป็นไม้อ่อน
 เล็ก ต้องอาศัยพินท์เป็นดินซุยและดินสกรจึงจะงอกงาม
 มีผลดี ผู้ที่ทำไร่จึงต้องใช้จุดเผาเชื้อที่สะสมอยู่ในพิน

ที่เพื่อจะให้เป็นที่คนอื่นก็ เมื่อกคนนั้นเรียบร้อยเทียบกันแล้ว
 คราวนี้ผู้ทำก็หาเมล็ดผักต่าง ๆ มาปลูก แต่เมล็ดต่าง ๆ
 บางสิ่งเป็นเมล็ดโตก็ปลูกง่ายเป็นง่าย บางสิ่งเป็นเมล็ด
 เล็กก็ปลูกยาก ต้องปลูกสองชั้น (ปลูกสองหน) คือ
 เพาะเสียหนหนึ่งแล้วจึงปลูกอีกหนหนึ่ง วิธีเพาะก็แตก
 ต่างออกไปเป็น ๒ อย่าง คือใช้ห่อผ้าเช่นน้ำไว้นเมล็ดนั้น
 งอกจึงจะปลูกได้ อย่าง ๑ อีกอย่าง ๑ ต้องพรวนพื้นที่ ๆ ใด
 ที่หนึ่งพอสมควร และทำคืนให้ชยละเอียดก็แล้วหว่าน
 เมล็ดลงในพื้นที่ ๆ นั้น คราวนี้ก็ต้องหมั่นรดน้ำให้ชุ่ม
 อยู่เสมอกว่าจะงอกและแตกขึ้นเป็นต้นแล้วจึงค่อย ๆ แยก
 เขาไปฝังลงในหลุมตามทชุกกระวางระยะห่างกันเท่าใด ใน
 พื้นที่ไร่นั้น ตลอดไปก็ว่าจะปลูกได้เต็มตามประสงค์
 เมื่อจะปลูกหลาย ๆ อย่างก็ทำชนิดเดียวกัน ถ้าเป็นของ
 เมล็ดโต ๆ เช่นถั่วฝักยาว ถั่วเขียว และเข้าโกลชเป็นต้น
 เหล่านี้ไม่ต้องเพาะให้ลำบากอีกชั้นหนึ่ง เป็นแต่ขุดหลุม
 ลงฝังไว้เท่านั้น แต่ถั่วฝักยาวเป็นไม้เถาไม้เครือ ต้อง

ทำราวทำค่างให้ชนอาศัยจึงจะงาม และออกผักดี ตาม
 ขรรคาผักทมิเครือเช่นผักเหลียง ผักเขี้ยว ขวย เหล่านี้เป็น
 ชู้น ต้องทำราวทำราวให้อาศัยจึงจะเป็นผลงามก็ด้วย ถึง
 จะปล่อยให้เลื่อยไปตามพันทกมผลเหมือนกัน แต่หาสุก
 เหมือนมีรานมีราวไม่ เพราะเป็นธรรมดาไม้เครือ แคทเขา
 ทำมาก ๆ เขาก็ไม่ทำราวทำราวเลย เพราะเป็นความ
 ลำบากและเสียประโยชน์ เปลืองค่าไม้ค่าแรงทำมากไป.

การทำไร่นี เป็นความเหน็ดเหนื่อยเปลืองค่าแรง
 มากอยู่แต่คราวแรก คือเมื่อเพาะปลูกลงแล้วต้องทำราว
 ล้อมในทไร่นั้น เพื่อจะได้ขึงกันเหล่าศัตรูหมู่มุสั่วเป็น
 ทุนจะมาย่ำเหยียบขยี้ย่อยยับเสียไป และต้องคอยรดน้ำ
 ให้ชุ่มอยู่ทั้งเช้าและเวลาเย็น เมื่อออกจนเป็นต้นแล้ว ถ้า
 แคร์อนโรคต้องคอยทำรมให้บังแสงแดดไม่ให้แผดเผาจน
 แห้งเหี่ยวได้ และต้องคอยพรวนดินให้ชุก ระวังอย่าให้
 ดินจับเป็นปึกแน่นเป็นก้อนได้ ถ้าดินรกรกนั้นก็จะแห้ง
 เหยี่ยวตาย และต้องระวังซากของผักอีกอย่างหนึ่ง คือ

สำหรับที่จะไต่ขอนเฝ้า เมื่อคราวผลผักนั้นเจริญงอกงาม
 คืบแล้ว เพื่อจะมีให้สัตว์มนุษย์สัตว์ (คนพาล) มากอย
 ทำอันตรายต่อผลผักต่าง ๆ ในไร่ นั้น คราวนี้ผู้ที่ทำก็จะ
 ไล่ประโยชน์จากผลผักต่าง ๆ นั้นมาก คือจะจำหน่าย
 ขายไปในที่ต่าง ๆ รอยรวมเงินเกี่ยวไว้เป็นทุนต่อไป ทั้ง
 จะไต่บริโภคใช้สอยผลผักนั้น ๆ ได้เต็มตามความต้อ
 งดการ และไม่ต้อแรกเปลี่ยนนอกรทรัพย์ของตน อายุ
 ของผลผักเหล่านี้ต้อถึงฤดูแล้ง (เดือนสี่เดือนห้า) จึง
 จะทรุดโทรมเสื่อมทรามลง ถ้าเป็นพืชน้ำท่วมได้ เมื่อ
 ถึงฤดูน้ำท่วมคราวใดก็จะทำลายตายไปหมด ถ้าเป็น
 พืชน้ำท่วมไม่ได้ ถึงฤดูแล้งเจ้าของก็ต้อทนหักพัง
 หมด เพื่อจะไต่จุดไฟให้เตียนลงมือทำต่อไปอย่างเค็มอีก
 การทำไร่ในประเทศเรา นี้ไม่ต้อออกทุนออกรอน
 เสียเงินเสียทองอะไรนัก โดยที่สุกพืชนั้น ๆ จะทำไม่ออก
 เงินชอกก็ได้ เพราะที่ ๆ ปลูกเป็นดงมีมาก คราวแรกทำ
 ไร่ต้อหักล้างทางพง ถึงจะ้างปลูก้างพืชน้ำท่วมไม่้างก็

ไม่แพงนัก อย่างมากเพียงวันละ ๓๒ อัฐ ถ้าที่มีกำหนด
 แค่นี้เพียงไร ๓ จะไม่ต้อ้งจ้างลูกจ้างก็ได้ มีความอุกสาหะ
 อยู่แล้วถึงคนหนึ่งหรือสองคนก็พอทำได้ คราวแรกก็
 ต้อเห็นคเห็น อย่มากอยู่เองเป็นธรรมดา ถึงการอื่น ๆ
 ก็เหมือนกัน เมื่อคราวแรกลงมือทำต้อ้งลำบากไปก่อน
 ต่อเมื่อรักแรงสะสาบเก็บเข้าไปที่ทะเลเล็กละน้อย ความ
 กำลังของทนทานการนั้นเรียบร้อยเจริญขึ้นแล้ว ก็ย่อมเป็น
 ความสบายให้ผลเมื่อปลายมือ

การทำเข้าไร่อีกชนิดหนึ่ง ใช้ขุคหลุมเขาเข้าเปลือก
 หยอกลงในหลุม วิธีทำก็คล้ายกับทำไร่แดง วางระยะ
 หลุมห่างกันเพียงศอกหนึ่ง ไร่ไปตลอดพื้นที่ไร้ แต่
 เข้าไร้นี้ต้ออาศัยน้ำฝนตกเสมอ ๆ ไร่จะงอกงามก็ ถึง
 ไร่มีลำต้นงอกงามสักเพียงใด ก็ไม่ใหญ่โตแตกกอมาก
 เหมือนทำนา มีผลทกรวงเป็นเข้าเปลือกแล้วก็น้อยกว่า
 ทำนา ถึงกระนั้นการทำไร่เข้ามีผลน้อยกว่า ทำนาก็จริงอยู่
 แต่ผู้ ไร่ของไร่ก็ไม่หมายประโยชน์เมล็ดเข้าส่วนเกี่ยว

เขาทำเพื่อจะไม่ให้มีเวลาว่างจากประ โยชน์ในหน้าที่ไร้ของ
 เขา ก็ย้ทั้งเมื่อเข้ตกรวงเก็ ยวหมดแล้วก็จะไ้เฝ้าฟาง
 และซ้งเข้านั้นให้พินท้สุกระอุ้กัวย แล้วก็จะไ้หยอก
 ทว่านผลฝักต่าง ๆ ลงอีก

ถ้าจะถล่าวถึงประโยชน์การทำให้ไ้ ก็มีมากโดยแท้
 แต่ต้องทำให้มาก และจะปลูกฝักชะนิกไคลงก็ให้มาก
 พอแก่ประโยชน์ เลือกแก่ของที่มีราคาปลูกลงไว้คงจะ
 ไม่เห็นขยเปล้่า ถึงการอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน เมื่อจะทำ
 ก็ทำจริง ๆ ให้เป็นประโยชน์ การนั้นก็จะให้ผล.